

Київський Національний Університет
імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

ЩЕРБАК СВИТЛАНА ВАЛЕНТИНІВНА

ПОЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
ДРАМАТИЧНОЇ ГРИ

Спеціальність 10.01.07 – фольклористика

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 1997

370
Дисертацією є рукопис.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

Робота виконана
Київського національного
Шевченко.



00761018 (N)

Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор БОЙКО В.Г.

Офіційні опоненти : доктор філологічних
наук, професор

Пазяк М.М.

кандидат філологічних наук

Усатенко Г.О.

Провідна організація: Київський педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова

Захист дисертації відбудеться 28 лютого 1997р
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.01.28 по
захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук при Київському університеті
імені Тараса Шевченко /252017, Київ-17, бульвар
Шевченко, 14, конференц-зал/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій
бібліотеці Київського університету імені Тараса
Шевченко /вул. Володимирська, 58/.

Автореферат розіслано 28 січня 1997р

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради кандидат
філологічних наук, доцент

Л.Ф.Дунаєвська

ВСТУП

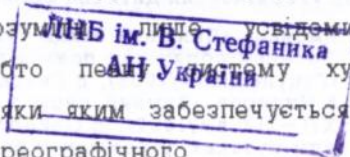
Утвердження державної незалежності України вимагає перегляду багатьох існуючих поглядів на явища в духовному житті, розвитку національної культури, літератури та мистецтва, що поглиблює інтерес до комплексу проблем, пов'язаних із витоками і розвитком національної свідомості. Важливу роль у цьому процесі відіграє посилення уваги до усної народної поетичної творчості, як однієї з форм національного мистецтва, яка має лише їй притаманні риси, що відображають світогляд народу, його вірування, звичаї та обряди народу та визначають місце і роль культури певної нації не лише в плані вивчення, але й у плані впровадження її у сучасне життя на нинішньому щаблі розвитку українського суспільства.

Сучасна увага до національної усної поетичної творчості українців зумовлена підвищеним інтересом до витоків її традиційної культури, виявляється в одному із жанрів народної творчості, який яскраво виражений в українських народних драматичних іграх.

Ці ігри містять у собі різноманітну і глибинну інформацію про життя, культуру, вірування народу, яка складає неабиякий інтерес для історії культури, народознавства, фольклористики.

Українська народна драматична гра, як відомо з'явилася на ґрунті стародавнього пласту традиційного фольклору. Без перебільшення можна сказати, що елементи культури тривалого часу від тотемістично-анімістичних уявлень до сучасності певною мірою присутні в українських народних іграх, так як вони накладали нові семантичні штрихи на образну систему гри.

Глибину традиційного підґрунтя народної драматичної гри можна зрозуміти лише усвідомивши їх своєрідну поетику, тобто певну систему художньо-виражальних засобів, завдяки якій забезпечується єдність словесного, музичного та хореографічного



елементів відображення дійсності. Завдяки тим елементам традиційної поетики, що дійшли до нас, маємо можливість уявити в якійсь мірі творчий процес народу—митця і з усією повнотою розкрити зміст творів через їх структурні форми, виявити загально—художні закономірності розвитку драматичної гри. Збирання і дослідження українських народних драматичних ігор привертало увагу етнографів, фольклористів ще з XVIII ст., та не згасає до неї цікавість і в сучасний період. Головним завданням перших збирачів української народної драматичної гри було зафіксувати елементи давнього минулого, встановити своєрідність культури народу і показати характер гри, також виявити її спорідненість за формою, стилем, об'єктом зображення частково з піснею, драмою, танцем, обрядом. У своїх узагальнених висловленнях та фольклорних записах етнографи та фольклористи* торкалися питання класифікації українських народних драматичних ігор, виявили їх драматичні елементи.

Такі дослідники**, як М.Максимович, С.Анічков, В.Шухевич, В.Гнатюк, В.Чічеров, В.Соколова, Л.Виноградова, Г.Барташевич у своїх працях визначили зв'язок українських народних драматичних ігор та українських народних пісень з певними народними обрядами.

* М.Максимович «Українські пісні»/1827/, С.Терещенко «Быт русского народа» /1848/, М.Макаревич, «Обычай, поверья, кухня и напитки малороссиян» /1860/, М.Лисенко «Молодші. Збірник танків та веснянок»/1875/, С.Людкевич «Галицько — руські мелодії зібрані на фонограф Й.Роздольським, описав і зредагував С.Людкевич»/1906/, В.Гнатюк «Гаївки. Зібрав В.Гнатюк. Мелодії скопив на фонограф О.Роздольський, списав Ф.Колесса»/1909/, Ф.Колесса «Мелодії гаївок скоплені на фонограф Й.Роздольським, списав і зредагував Ф.Колесса»/1909/, Ф.Колесса «Українська усна словесність»/1938/. В.Всеволодський—Гернгросс «Игры народов СССР»/1933/, В.Бойко «Український дитячий фольклор»/1962/, О.Дей «Игры та пісні: Весняно—літня поезія трудового циклу»/1963/. Г.Довженюк «Український дитячий фольклор»/1981/.

** М.Максимович «Дни и месяцы украинского селянина»/1836/, Е.Анічков «Весенне обрядовая поэзия на Западе и у славян»/1903/, В.Шухевич «Гуцульщина»/1902/, В.Гнатюк «Похоронні звичаї і обряди»/1912/, В.Чічеров «Зимний период русского земледельческого календаря XVI—XIX в.»/1967/, В.Соколова «Весенне—летние календарные обряды русских, украинцев и белоруссов XIX начало XX в.»

Текстовий матеріал деяких українських народних драматичних ігор був також об'єктом дослідження етнографів та фольклористів, акцентувалась увага на необхідності вивчення цього різновиду народної творчості в основному з метою глибшого пізнання усно-поетичної майстерності та світогляду народу.

Звертання багатьох дослідників до обрядового фольклору сьогодні пояснюється рядом причин. Це і його високий художній рівень, досконалість багатьох творів, взірцевих для справжньої поезії, і надзвичайно великий обсяг пізнавальних відомостей, яка в ньому міститься, без чого неможливе повноцінне дослідження побуту, свідомості, історії українського народу і, нарешті, закладений в ньому могутній потенціал формування національної самосвідомості, однієї з умов процесу національного відродження, що відбувається у нашій країні. Все зазначене сказане свідчить про АКТУАЛЬНІСТЬ вивчення поезики української народної драматичної гри.

ВИБІР ТЕМИ зумовлений недостатнім опрацюванням в теоретичному плані драматизму української народної драматичної гри.

* О.Потебня «Объяснение малорусских и сродных с ними песен»/1914/, О.Капица «Детский фольклор»/1928/, Н.Вачинська «Русские хороводы и хороводные песни»/1951/, В.Сідельников «Поэтика русской народной лирики»/1959/, І.Волошин «Джерела народного театру на Україні»/1960/, В.Бойко «Український народний фольклор»/1962/, О.Воропай «Звичаї нашого народу»/1966/, Ю.Круть «Хліборобська обрядова поезія слов'ян»/1973/, С.Круть «От обряда к народному театру. Эволюция святочных игр в покойника»/1974/. Л.Івлєв «Обряд. Игра. Театр»/1974/, М.Кравцов «Поэтика русских народных лирических песен»/1974/, О.Дей «Поэтика української пісні»/1978/, Г.Довженюк «Український дитячий фольклор. Віршовані жанри»/1981/, С.Лазутін «Поэтика русского фольклора»/1989/, Митрополит Іларіон «Дохристиянські вірування українського народу» /1992/, С.Килимник «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні»/1994/.

НАПРЯМОК дисертаційного дослідження визначається нагальною потребою продовження й розвитку багатих національних традицій з урахуванням досягнень фольклористики та етнографії.

Враховуючи ступінь вивченості поставленої проблеми, її актуальність, ОСНОВНУ МЕТУ нашої роботи бачимо у дослідженні поетики української народної драматичної гри, як важливої частини національної духовної спадщини, у простеженні шляхом аналізу текстів найважливіших аспектів поетики на таких рівнях: художній світ жанру, побудова українських народних драматичних ігор, їх стильові особливості.

Мета дослідження обумовила його ЗАВДАННЯ:

1. Вивчення взаємодії традиційного та нового в поетиці української народної драматичної гри в системі жанрів усної народної поезії.

2. Спостереження над динамікою нашарувань тривалого часу на образи в аналізованих українських народних драматичних іграх.

3. Визначення місця української народної драматичної гри в системі жанрів усної народної поезії.

4. Співставлення текстових варіантів українських народних драматичних ігор різних регіонів України зі зразками драматичних ігор інших слов'янських народів.

НАУКОВА НОВИЗНА дисертаційного дослідження полягає як у виборі теми, так і у постановці проблеми, в нових аспектах вивчення українських народних драматичних ігор.

НАУКОВЕ ЗНАЧЕННЯ полягає в новому осмисленні усної народної творчості, що дає можливість об'єктивно дослідити еволюційні зміни українських народних драматичних ігор. Зробити спробу цілісного аналізу процесу зародження, становлення та розвитку української народної драматичної гри. Виділити їх, класифікувати і відповідно до цієї класифікації не

Просто поставити їх в певний ряд, а й визначити провідну тематику, простежити за рухом народної художньої свідомості.

ОВ'ЄКТОМ даного дослідження стали тексти українських народних ігор: Д.Чулкова /1770–1773/, І.Прача /1806/, З.Доленги – Ходаковського /1814–1819/, Вацлава з Олеська /1838/, "Русалки Дністрової" /1837/, Жиготи Паулі /1839/, О.Терещенка /1848/, М.Метлинського /1864/, М.Максимовича /1866/, М.Маркевича /1860/, Й.Лозинського /1860/, І.Гальки /1860/, А.Рубця /1872/, П.Чубринського /1872/, М.Лисенко /1876/, Я.Головацького /1878/, О.Кольбега /1882/, Северини Шаблевської /1883/, М.Лисенко /1890/, П.Іванова /1899/, М.Милорадовича /1888–1896/, В.Сокальського /1899/, В.Грінченка /1899/, К.Кричинського /1900/, І.Колесси /1902/, В.Шухевича /1902/, Д.Яворницького /1906/, Й.Лозинського /1906/, В.Гнатюка /1909/, Й.Роздольського /1909/, П.Гнедича /1916/, К.Квітки /1922/, І.Панькевича/1929/, В.Всеволода – Гернгросса /1933/, Ф.Колесси /1938/, В.Бойко /1962/, О.Дея /1963/, Г.Довженок /1986/, також тексти ігор, вміщених у журналах "Зоря", "Правда", "Киевская сторона", "Харьковский сборник".

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНУ основу дослідження складають праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з методології, фольклористики, літературознавства й загальних проблем естетики, історії, теорії фольклору, літератури та літературної критики.

Дисертаційне дослідження має теоретичну цінність, завдяки застосуванню нових комплексних методів аналізу текстів українських народних драматичних ігор. Матеріали дисертації можуть бути використані філологами, етнографами, істориками, психологами, філософами, релігієзнавцями та іншими представниками різних галузей науки.

ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ роботи полягає у використанні матеріалу при викладанні курсів та спецкурсів із фольклору, народознавства при написанні довідників, навчальних посібників, підручників із фольклору та народознавства.

СТРУКТУРА РОБОТИ:

Вступ.

Розділ I. До історії питання публікації текстів українських народних драматичних ігор.

II. Елементи вираження драматизму в українських народних драматичних іграх.

III. Поетика українських народних драматичних ігор.

IV. Природа драматизму в українських народних іграх при покійниках.

Висновки.

Бібліографія.

АПРОВАЦІЯ РОБОТИ висвітлена у 13 тезах, статтях.

ЗМІСТ РОБОТИ

У «Вступі» викладена основна мета роботи, її завдання, обумовлений вибір теми, її актуальність, наукова цінність, теми і можливість практичного використання одержаних результатів. Подана коротка історія питання, запропонований аспект вивчення українських народних драматичних ігор, визначені джерела і методи аналізу, наведені дані про апробацію основних положень дисертаційної роботи.

У першому розділі "До історії питання публікації текстів українських народних драматичних ігор" використані матеріали історико-етнографічних досліджень, праці дослідників фольклору та етнографії XVIII–XIX ст.

Відомості про найперші зафіксовані згадки існування на –

Родних ігор подає І.Срезневский, опираючись на церковні джерела, датовані ще XI–XVII ст. Що стосується запису текстів народних ігор та їх публікацій, то вони зафіксовані саме як пісенні жанри. Пізніше протягом тривалого періоду розвитку усної народної поетичної творчості подавалися з невеликими поясненнями щодо правил проведення ігор і пов'язані з іменами: Д.Чулкова, І.Прача, З.Доленги–Ходаковського, Вацлава з Олеська, П.Лукашевича, Русалки Дністрової, Жеготи Паулі, О.Терещенка, А.Метлинського, М.Максимовича, М.Маркевича, Й.Лозинського, І.Гальки, П.Чубинського, А.Рубця, М.Лисенка, Я.Головацького, Д.Яворницького, П.Шейна, О.Кольберга, В.Сокальського, В.Грінченка, І.Колесси, О.Роздольського, В.Шухевича, В.Гнатюка, П.Гнедича, К.Квітки, Н.Заглади, Ф.Колесси.

Зібрання та публікації українських народних драматичних ігор А.Метлинським, П.Чубинським, Я.Головацьким, В.Милорадовичем, Д.Яворницьким, В.Гнатюка, В.Грінченком у певних місцевостях України освідчить про те, що в коментарях до ігор вони були неоднорідні, тим самим надоючи можливість прослідкувати прив'язаність певних зразків до конкретного села, області, повіту, а звідси наявна змога визначити спільність та відмінність текстового матеріалу викладу гри.

Завдяки таким музикознавцям і композиторам, як А.Рубець, М.Лисенко, О.Роздольський, Ф.Колесса, К.Квітка, зібраний фонд українських народних драматичних ігор має численні мелодії.

Другий розділ «Елементи вираження драматизму в українських драматичних народних іграх» присвячене питанню історії вивчення гри, її генезу, зародження, розвитку, та доказам драматичних елементів.

Перші спроби класифікації народних ігор порушувалися

етнографами та фольклористами* у своїх узагальнених висловленнях та фольклорних записах.

Проблема виникнення української народної драматичної гри, її драматичні елементи, відмінність її від драми, обряду, пісні, висловлюється дослідниками** народної творчості.

У цьому розділі розглянувши важливий компонент української народної драматичної гри хоровод (коло, колесо) який водночасно з хореографічним та драматичним елементом народної гри свідчить про давність її виникнення.

Детально вивчена драматична дія в українських народних іграх, яка складається з певної системи і визначається необхідними характерними рисами, які виявляються у перетвіленні персонажів та "дійствах", функції слова, руху, жести, міміки. Сама дія виявляється у діалозі, який об'єднує в собі висловлювання протилежних учасників словесного змагання.

* М. Максимовичем «Українські пісні видані М. Максимовичем»/1827/, О. Терещенко «Быт русского народа»/1848/, М. Маркевич «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян»/1860/, М. Лисенком «Збірник танків та напнянок»/1875/, П. Тейном «Великорусс в своих песнях, обрядах, обычаях, верованиях, сказках, легендах»/1898/, В. Гнатюком «Гаївки»/1909/.

** В. Всеволодський-Гернгросс «Игры народов СССР»/1838/, Ф. Колесса «Українська усна словесність»/1938/, О. Десм «Поетика української народної пісні»/1963/, В. Бойко «Український дитячий фольклор»/1962/, М. Максимович «Українські народні пісні»/1827/, М. Маркевич «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян»/1860/, С. Анічков «Весенняя обрядовая поэзия на Западе и у славян»/1903/, В. Чічеров «Зимний период русского земледельческого календаря XVI-XIX в.»/1957/, В. Сідельников «Поэтика русской народной лирики»/1959/, О. Білецький «Зародження драматичної літератури на Україні»/1959/, І. Волошин «Джерела народного театру на Україні»/1960/, Н. Савушкіна «Драматизированный образ в некоторых жанрах русского фольклора»/1964/, Ю. Круть «Хліборобська обрядова поезія славян»/1973/, М. Кравцов «Поэтика русских народных лирических песен»/1974/, О. Десм «Поэтика української народної пісні»/1978/, В. Соколова «Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев, белоруссов XIX начало XX в.»/1979/, Г. Довженюк «Поэтические жанры украинского детского фольклора»/автореф. 1981/, С. Лазутин «Поэтика русского фольклора»/1989/.

Пантомімічно-хореографічні фігури та словесно-мелодичні діалоги створюють драматичну дію у грі, на яку попередньо зазначали дослідники* у своїх працях.

У третьому розділі «Практика українських народних драматичних ігор» здійснений розгляд поезики української народної драматичної гри за такими аспектами: художній світ жанру, побудова українських народних драматичних ігор, їх жанрово-стильові особливості, шляхом поглибленого аналізу ігор, зіставлення регіональних варіантів, включення в науковий обіг призабутих народних ігор.

Визначається інший підхід стосовно класифікації текстового матеріалу українських народних драматичних ігор, яку дисертантка пропонує поділити на такі частини:

1. Символіко-міфологічні ігри, в основі яких є символ небесних світил, рослинного та тваринного світу.

2. Діалогізовані побутові пісні-ігри жартівливого характеру.

У четвертому розділі "Природа драматизму в українських іграх при покійниках" розглянуті українські ігри, які виконувалися під час коли покійник знаходився у хаті. Виділена відмінність цих ігор від ігор календарно-обрядового циклу.

Для з'ясування цих аспектів поезики української народної драматичної гри важливий матеріал подає символіка.

* Н.Бачинська «Русские хороводы и народные песни» /1951/, Д.Баранник, Г.Гай «Драматичний діалог. Питання повної композиції» /1961/, Л.Івлева «Обряд. Игра. Театр. / К проблеме типологии явлений» /1974/, Н.Савушкіна «Драматизированный образ в некоторых жанрах русского фольклора» /1964/, О.Дей «Поэтика української народної пісні» /1978/, М.Кпавцов «Поэтика русских народных лирических песен» /1974/, С.Лазутин «Поэтика русского фольклора» /1989/.

Матеріалом виникнення символів в українській народній драматичній грі став реальний світ, перш за все світ природи /тварини, рослини/, також деякі види трудової діяльності людини /сіяти, орати, збирати/ і обрядові дієства /розплетіння коси, відкривання воріт/.

Один з надавніших символів, притаманних українським народним драматичним іграм, є символіка небесних світил, яка знайшла своє відображення у русі, у наявності деяких образів, які впливають на втілення однієї з домінуючих драматичних ігор. Детальний розгляд текстового матеріалу надое більшої впевненості до розкриття цієї теми завдяки поєднанню в ній символів небесних світил з символами рослинного та тваринного світу: калина, дуб, барвінок, мак, просо, льон, лоза, явір, береза, груша, які певною мірою вирішують долю майбутнього подружжя, або долю дівчини /просо, дубовая дощечка, мак, льон, ой під вербою не метено/.

Образ рослинного світу у цих іграх виступає експозицією, і являє собою ситуаційно психологічну паралель до змісту й сюжету гри. Порівняння дівчини, події з відповідною до неї рослиною набуває форми зорового образу, і являє собою засіб передачі змісту людських почуттів та стосунків /мак, просо/. Завдяки образам рослин змальовуються людські риси характеру /не стій, дубе, при дорозі/, паралельно з картиною природи передається картина життя /попід мостом/, символ рослинності може нести наперед тлумачення й емоційний заряд /ой піду я в зелений ліс/. Крім образів рослинного та тваринного світу українським народним драматичним іграм притаманні такі персонажі як: царенко, король, воротар, жельман, які були не тільки діючими особами, а і мали відповідну назву гри.

Для викладання подій, відображених у народних драматичних іграх, характерний діалог, розподіл ролей, створення нетрадиційного дійства, і наявність багатой символіки: мости, ворота, вода, зірочка, макове зернятко, рутяний віночок, червона калина /жельман, "царівно", "воротар"/. Сама драматична дія у цих іграх загалом побудована на суперечках, зіткнення між певними образами, персонажами, групами. Розподіл учасників на дві групи, можливо, відповідає двом колишнім родам, у якому представники одного роду ідуть до іншого сватати собі дівчину, на що вже раніше зазначали такі вчені:

В. Всеволодський – Гернгросс, В. Войко, В. Соколова, Х. Вовк. Знаходження дівчини в середині кола, можливість її заховатися, призводить до конфліктної ситуації, хоча це, по суті, традиційне ховання молодої перед родом молодого.

Розв'язкою цього конфлікту є плата за прохід, викупом обов'язково повинна бути дівчина.

Окремо розглянуті діалогізовані побутові пісні – ігри жартівливого характеру, в яких зображуються в основному сцени з народного життя. Тому головними персонажами виступають дівчата й парубки, жінка й чоловік, баба й дід, зять і теща, кум і кума та інші.

Діалогізовані побутові пісні – ігри жартівливого характеру мають характерні композиційні та художні прийоми: діалогічна, оповідальна /монологічна/, описова та комбінована /діалог з описом/ форми викладу: прийом контрасту, зіставлення, самовикриття, засоби гіперболи і літоти, нанизування однотипних деталей, зображення від супротивного.

Чимало діалогізованих побутових пісень ігор жартівливого характеру побудовано у вигляді діалогу між парубком і дівчиною

дочкою і матір'ю, сином і батьком, чоловіком і жінкою /"малая зіронька, малая", "Зося-чорнося", "Ой піду я в зелений ліс", "Жінка на торзі"/. В діалогічній формі розкривається динаміка комічної події чи сцени, зіткнення протележних точок зору героїв розкриває певні риси їхньої вдачі та поведінки /"перепілка", "слабий дідусь"/, зіставлення характеристик показує психологічний стан персонажа /"нелюб і милий", "любка"/, тим самим створює драматичну дію. Розгортання драматизму наявне під час вибору пари судженого або судженої /"білоданчик", "грай, жучку, грай", "подоляночка", "Зося-чорнося", "наїхали тури-люди", "чорнушко-душко"/ шляхом сперечання, заперечення.

Сам факт виходу молодої заміж за старого /"перепілка", "коструб", "наїхали тури-люди", "чому дідусь не женишся"/ створює комічну ситуацію гри.

Жартівливі діалоги створюють не тільки драматичну дію, але й розкривають почуття персонажів, їх настрої, риси характеру /"та через село", "Явтуше", "жінка на торзі", "слабий дідусь"/.

Посиленням комічного ефекту в українських народних драматичних іграх виступає повтор /"слабий дідусь"/.

Звертання у своєму лексичному значенні має емоційно-позитивний /милий, зозуленька/ та емоційно-негативний /дідище, хлоповище, дековище/ зміст, який так чи інакше впливає на комічність ситуації у грі. За допомогою гіперболізованих та гротескових деталей комічно змальовані риси самохарактеристики /"бив мене муж"/, інохарактеристики /"сваню-сваненько", "дід і баба"/, які мають загалом перебільшене уявлення про ту чи іншу людину чи її дію. Художнє перебільшення робило іноді образ емоційно-виразним.

Чільне місце в українських народних драматичних іграх посідають такі засоби досягнення комізму, як контрасти.

Відомо, що в самій природі гумору та сатири наявні елементи протиставлення загальноприйнятих норм людського буття та способи їх відхилення. Зразки контрасту в іграх базуються на різних основах: віковій /молодий і стара, або навпаки /"наїхали тури-люди", "нелюб і милий", "та через село", "сію ж на городі та петрушечку"/, емоційній /"любка", "нелюб і милий", "коструб"/.

Принципи зіставлення з образами тваринного та рослинного світу спостерігається у таких іграх /"перепілка", "білоданчик"/.

Для українських народних драматичних ігор символіко-міфологічного типу, основу яких складають небесні світила, рослинний та тваринний світ, діалогізовані побутові пісні-ігри жартівливого характеру можна узагальнено виділити поняття простору та часу.

Загалом простір у цих іграх конкретно визначається: гаєм, дібровою, полем, вулицею. Час представлено у зв'язку з тривалістю подій.

Особливо слід звернути увагу на виділення найголовніших мотивів українських народних драматичних іграх. Серед розглянутого текстового матеріалу українських народних драматичних ігор можливо виділити такі мотиви: залицяння, сватання, /"жельман", "білоданчик", "царенко"/, кохання /"огірочки", "горошок"/, дари дівчини /"Галя", "вербовая дощечка"/, чекання милого /"хлопець не має йти до дівчини"/, протиставлення милого нелюбові, молодого старому, або тривога про можливий шлюб з нелюбом або старим /"нелюб і милий", "наїхали тури-люди", "сію ж на городі та петрушечку"/, материнські застороги /"ой нумо, нумо", "туман, танчок виводе"/.

Український народ постійно знаходився у тісних культурних зв'язках з іншими слов'янськими народами, тому до третього

розділу залучено до аналізу по можливості більшу кількість текстових варіантів українських народних драматичних ігор різних регіонів України, і по можливості зіставлені зі зразками драматичних ігор інших слов'янських народів зокрема: білорусів, поляків, сербів.

Окремо розглянуті драматичні ігри при померлих, зібрані і записані В.Шухевичем, В.Гнатюком в окремих місцевостях України. Вони в основному використовувалися у похоронній обрядовості. Виявленням і записами ігор при померлих займалися українські етнографи В.Шухевич, В.Гнатюк, Ю.Жаткович, польські дослідники О.Кольберг, Ф.Мрочко, О.Шнайдер також залишили згадки про себе і в літературних творах /У четвертому розділі «Природа драматизму в українських народних іграх при покійниках»/.

Сама суть українських народних драматичних ігор при покійниках полягає перш за все у розвазі в хаті померлого. Виходячи з цього, для цих ігор обов'язковим було викликання комізму, намагання розмістити гравців /оточуючих/ так і присутніх з відмінною рисою похоронних ігор від календарно-обрядового циклу. Другою відмінною рисою цих ігор є мова викладу подій. Для ігор при покійниках характерна розмовна мова народної прози.

Ігри при покійниках можна розподілити на декілька груп:

- послідовне змагання трудових процесів /"гусака печуть", "коваля", "доктора"/;
 - змагання прості і змагання з річчю /"бога і чорта"/;
- пов'язані з піжмурками, "биттям-вгадуванням" /"лопатки б'ють", "бирки", "лубок"/; з явним вираженням драматизму /"коса", "війт і жабрак", "весілля з музиками"/, які в свою чергу можна розподілити на прості й складні.

У «Висновках» знайшли своє відображення основні результати дослідження.

1. Художній світ жанру.
2. Побудова українських народних драматичних ігор.
3. Стильові особливості гри.

Отже, українська народна драматична гра у своїй еволюції зазнала певних змін, пройшовши шлях від виникнення через становлення і розвиток, має свій неповторний характер, свої національні традиції.

"СПИСОК використаної ЛІТЕРАТУРИ" складається з 236 джерел.

1. «Функції, звичаю й традицій и діалогізованих дій-ствах першої половини ХІХ»ст. всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 76-річчю Дніпропетровського державного університету 19-21 травня 1993 р тези доповідей -Дніпропетровськ 1993р. - с.120-121.
- 2 Українські обряди, історичні події та постаті в українській драматургії І-ї половини ХІХ ст. « Всеукраїнська науково-практична конференція Література і історія: 26-27 вересня 1993 р. Запоріжжя 1993. - с. 27-30.
3. За духовність борця в Україні першої половини ХІХ ст. на матеріалі національної драматургії «Всеукраїнська теоретична конференція «Відродження України: проблеми і перспективи» 12 жовтня 1993р. -Кіровоград 1993р. -с.37-38.
4. Фольклорні мотиви й характеристики в конфліктах українських комедій першої половини ХІХ (Всеукраїнська наукова конференція «Сатира і гумор в українській літературній традиції: 11-12 травня 1994р. -Чернівці, 1994. -с. 30-31.

6. Національний характер української драматургії 1-ї половини XIX ст. в системі конфліктів (Межвузовська конференція учених стран содружества Национальное своеобразие славянских культур и литератур: 1994р. – Измаил 1994р. – с. 12.

6. Григорій Сковорода і українські народні драма-тичні ігри «Всеукраїнські міжвузівські сквородинські читання з нагоди 200-річчя з дня смерті мислителя. 1994р. – Кривий Ріг. – 1994. – с. 112.

7. Роль української народної драматичної гри у розвитку духовності народу «Всеукраїнська науково-практична конференція «Літературознавство, «Просвіта» і духовний ідеал українця. 26-26 травня 1994 р. – Кривий Ріг 1994. – с. 101.

8. Звичаї та обряди в конфліктах української драма-тургії першої половини XIX ст. «Вістник Київського універ-ситету імені Тараса Шевченка 1996р. – № 2. – с. 210 – 213.

9. Українська народна драматична гра «Культура. – Духовність. – Мистецтво. – Кривий Ріг. 1996. – с. 287 – 294.

10. Азбука літературознавства. Навчально-методич-ний посібник. 1996. – Кривий Ріг. 1996. – с. 1 – 132 у співавтор-стві.

11. Українська народна драматична гра в школі. Методичний посібник. 1996р. – Кривий Ріг, 1996р. – с. 1 – 20.

12. Українська драматична гра. «Газета «заграва» №3 /66/ лютий 1996 р. – Кривий Ріг, 1996. – с. 7.

13. Українська народна драматична гра. Методичні поради вчителям. (Газета «народознавство») №20, березень, 1996р. – Київ, 1996р. с. 6.

НА ЗАХИСТ ВІНОСЯТЬСЯ ТАКІ ПОЛОЖЕННЯ:

1. Українські народні драматичні ігри як художнє явище зіткнення часів: минулого – сучасного – майбутнього.

2. Українська народна драматична гра з погляду реалій культури, що відображають національну специфіку народу.

3. Художній світ українських народних драматичних ігор, їх побудова та стильові особливості цього жанру української усної народної творчості.

АННОТАЦИЯ

Щербак С. В.

Поэтика украинской народной драматической игры.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10. 01. 07. – фольклористика. Киевский университет имени Тараса Шевченко, 1997.

Защищается рукопись, содержащая исследования поэтики украинской народной драматической игры путем анализа текстов на таких уровнях: художественный мир жанра, стилевые особенности, построение украинских народных драматических игр.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: игра, драматическая игра, сюжет, композиция, хоровод, круг, вариант, рукописный материал, традиция, обряд.

Summary

Scherbak S. V.

Poetry of Ukrainian folk dramatic game.

Thesis for candidate of Philologe degree, speciality
10. 01. 07. – Folklore Study, university of Taras
Shevetsenko, 1997.

The present manuskript contains the research of party of
Ukrainian folk dramatic game, it includes the analisis of the
teksts on such levels: artistic world of genre, style
particularities, building of Ukrainian folk games.

Key words:

game, dramatic game, plot, composition, horovod, circle,
variant, a hand-written material, tradition, custom
(ceremony, rite).

AB 36.865